
'12-tals pigerne' og 'ADHD-drengene' – Vejlederes erfaringer med pressede unge

'12-tals pigerne' og 'ADHD drengene' er begreber, som ofte møder os i danske medier. Da vi på Center for Rusmiddelforskning i 2016 interviewede 36 vejledere fra forskellige uddannelsesinstitutioner, fandt vi ud af, at de i høj grad anvendte disse begreber. Denne artikel handler om vejledernes oplevelse af unges udfordringer og strategier i et krævende uddannelsessystem som det danske.

AF JEANETT BJØNNES

Videnskabsfilosofen Ian Hacking (1) taler om 'the looping effect of human kinds'. Med begrebet 'looping' minder han om, at de begreber og kategorier, vi bruger som samfund, som politikere, journalister, forskere og vejledere, har betydning i og 'virker tilbage på' verden.

I 2016 interviewede vi 36 studenterrådgivere og studievejledere som en del af vores forskningsprojekt om unge, trivsel, præstation og medicinbrug for at håndtere uddannelsesmæssige udfordringer. Rådgiverne og vejlederne var ansat på de samme uddannelsesinstitutioner, som de 60 unge, vi i projektet også havde talt med, kom fra. Vi fandt ud af, at kategorierne '12 tals piger' og 'ADHD-drengene' var gennemgående både i de studerendes betragtninger om sig selv, men også i vejledernes fortællinger om deres møder med udfordrede unge.

I denne artikel vil jeg fokusere på vejledernes erfaringer med unges strategier for at præstere bedre i et krævende uddannelsessystem. Der vil være et særligt fokus på, hvordan vejlederne bruger kønnede kategorier som '12-tals pigen' og 'ADHD-drengene'. Når de taler om de unges udfordringer i 'slags' eller i 'diagnoser', konstruerer de virkeligheden på en bestemt måde og påvirker dermed potentielt, hvordan de unge har mulighed for at tænke om sig selv. Spørgsmålet er, om brug af sådanne kategorier skaber en såkaldt 'looping-effekt', og hvordan studentervejlederes holdninger og

praksis påvirker unges muligheder for at trives og præstere i uddannelsessystemet.

Angsten for at vælge fejl og spille tiden

De fleste vejledere, vi interviewede i forbindelse med vores forskningsprojekt, fortalte, at de oplevede, at mange unge er ekstremt bange for at træffe det forkerte valg og spille deres tid, og at dette er radikalt anderledes, end da vejlederne selv var studerende. Lars (vejleder på universitetet) oplever for eksempel, at de unge nu er langt mere målrettede end før i tiden:

'De spilder ikke deres tid med pludselig at sidde og ryge en joint i Nepal, men det dårlige er jo, at det løber løbsk for nogle, for så meget kontrol kan du ikke have. Livet indeholder tilfældigheder, uafklaretheder og u-kontrol, og det er jo en stor del af vores liv, at vi hele tiden er på vej ind i noget, vi ikke helt ved, hvad er.'

Andre vejledere er også optagede af forandringen i de tidlige aspekter, og Ulla (vejleder på erhvervsuddannelse), siger:

'Det med at skulle paces igennem det der skolesystem, det tror jeg er benhårdt. Der er ikke ret meget plads til at være menneske ved siden af.'

Lina (vejleder på universitetet) taler om en manglende fleksibilitet i uddannelsessystemet og er bekym-

ret for, hvad den gør ved de unge. Hun siger:

'Det at skulle vælge rigtigt fylder mere, end det gjorde for 10 år siden herude (...) Vi har fået de digitaliserede unge ind, de skal agere på alle mulige medier. De skal tage de rigtige 'likes' og have de rigtige 'hashtags' – plus, at der er mere og mere krav om, at de skal gennemføre inden for en ramme. Fremdriftsreformen 2.0 – uanset om du vil det eller ej – kræver selvdisciplin (...) Hvis du vælger erhvervsøkonomi i dag, så er det erhvervsøkonomi, der skal gøre dig syg, før du får lov til at skifte.'

Tæt knyttet til angsten for at vælge fejl er angsten for at spille tiden. Cecilie (vejleder på universitetet) oplever, at det, som stresser de studerende, er, at der er så mange valgmuligheder, og at de frygter for at vælge forkert:

'Hvad nu, hvis der var noget andet, som passede mig bedre? Eller noget andet, der var mere smart eller strategisk på den lange bane? Hvis jeg gerne vil ende med den her profil eller det her job, hvad er så smartest at gøre?'

Cecilie erfarer, at den oplevede risiko for at spille tid eller ressourcer eller SU-klip på noget, som i sidste ende ikke bliver til noget, presser de unge:

'De ser ikke læringen som noget, der har værdi i sig selv. Det skal udmunde i en bachelor - og så en kandidat - og så et job. Det skal blive til noget.'

Vejlederne fortæller også, at de unge oplever et stort pres for at udmærke sig. Agnes (vejleder på erhvervsuddannelse) mener, at netop det at være *på* er blevet en vigtig del af dansk kultur, og at 'man skal helst ligne en, der hele tiden er i kontakt med andre og hele tiden er travl, på, frisk og smart.'

Mange oplever, at i modsætning til tidligere er det ikke længere nok at være dygtig og aktiv, man skal også være det på sin helt egen måde:

'Kravet om at skabe sig sin helt egen vej, at være noget særligt i det man gør, og det man vælger. Ligesom skulle sig lidt ud' (Susanne, vejleder på universitetet).

Der kan således opstå problemer, når man fx starter på universitetet efter at være vant til at klare sig godt i gymnasiet og være en af dem med det højeste snit,

som Cecilie (vejleder på universitetet) formulerer det:

'Det er godt nok svært at være '7-tals pigen', når man er vant til at være '12-tals-pigen' (...) Pludselig skiller du dig ikke ud, men er bare gennemsnitlig.'

Vejlederne pointerer, at de er klar over, at nogle unge altid har ønsket at skille sig ud – men de mener, at det er *graden*, der er ændret – *man må ikke være gennemsnitlig* – det er det værste, man kan være.

Dette pres for at skille sig ud, kan, paradoksalt nok, ofte føre til, at mange vil og gør nøjagtig det samme, mener Vinnie (vejleder på højskole). Hun taler om de unge, hun møder, særligt kvinderne som nogen, der 'har siddet forrest i klassen med spidsede blyanter.' De vil noget stort med deres liv og har en meget bestemt opfattelse af, hvor det er mest cool at læse, siger Vinnie, og uddyber:

'Man flytter ikke til 'Teko' (Tekstil og Konstruktion) i Herning, vel? Nej, det gør man ikke, man vil ind på Designhøjskolen, og det skal helst være den i København. Til nød Kolding. Og man skal overhovedet ikke til Bornholm.'

Vejlederne oplever altså unge, som gerne vil udmærke sig og være noget specielt, men som paradoksalt nok vælger meget af det samme.

Endelig er de fleste vejledere meget optagede af fremdriftsreformen, som meget sjældent omtales i positive vendinger. Hvis Ole (vejleder på universitetet) var uddannelsesminister, ville han fjerne 80% af fremdriftsreformen. Han mener, at politikerne skal overveje, hvilke signaler de sender gennem lovgivning, og at reformen er den største 'game changer', han har set i sine 27 år som vejleder: 'Det er en helt ny virkelighed. Vi taler om før og efter Kristi fødsel - og før og efter fremdriftsreformen.'

Stress og diagnoser i et præstationsorienteret system

Vejlederne beskriver altså et tiltagende tidspres og præstationsorienteret uddannelsessystem, som også er velbeskrevet i både national og international forskningslitteratur (2,3,4). De havde dog meget begrænset erfaring med og viden om unges stofbrug, og hvordan dette eventuelt ændres i lyset af et øgende pres under uddannelse. De oplevede sjældent, at unge kom til dem og søgte hjælp i forbindelse med rusmidler. Ole, som er vejleder på en såkaldt 'elite-uddannelse' siger:

'Unge, der taler om stoffer, møder vi ikke. Det har

jeg stødt på måske 3 gange på 20 år (...) og det har aldrig været i forbindelse med 'study-drugs'.'

Men selv om unge med rusmiddelproblemer ikke selv henvender sig, erfarede vejlederne, at når de unge blev sendt til dem på grund af for meget fravær, kunne de i den forbindelse blive opmærksomme på for eksempel unges selvmedicinerende hashbrug.

Meget få af de interviewede vejledere havde erfaring med studerende, som bruger fx ADHD-medicinen Ritalin med henblik på at forbedre og optimere deres kognitive evner og kapacitet. Flere antager, at de unge nok heller ikke ville komme til dem i den anledning – enten fordi de føler, at de har styr på deres brug, eller fordi de skammer sig. Vejlederne havde dog ofte en klar idé om, *hvor* kognitiv optimering forekom. Deres forestilling var, at sådant brug forekommer på eliteuddannelser som CBS (Copenhagen Business School) og studier som medicin og jura - en forestilling, som i

øvrigt er den samme blandt de 60 studerende, vi interviewede i projektet.

Vejlederne forventede dog – med reference til det, de havde læst i medierne om stigningen i fortrinsvis USA og det øgende stressniveau blandt danske studerende – at optimerende medicinbrug blandt studerende vil blive et stigende problem i Danmark.

Susanne (vejleder på universitetet) kobler – som mange andre – fremdriftsreformen og de øgede krav sammen med stress – og også med det stigende antal diagnoser:

'I mange tilfælde er den så nødvendig for dem – man skal simpelthen have diagnosen for ligesom at få lov – man kan ikke tage den pause, hvis man ikke har en

diagnose. (...) det kan være den eneste mulighed for at få lov til at holde pause. Eller at blive gravid.'

Zoe (vejleder på universitetet) kobler stress og medicin sammen på en lidt anden måde, når hun siger:

'Jeg synes ikke, man møder mange her (på universitetet, red.) med et misbrug. Men det kommer jo også an på, hvordan man definerer misbrug – for er det misbrug at søge læge og bede om antidepressiv medicin? Man tænker meget medicin i løsningen på de problemstillinger, der egentlig mere er livsproblemstillinger. Og det tænker jeg, at man kan blive bekymret for i takt med, at diagnoserne er så stigende. Hvad der følger med det at få en diagnose (...) en diagnose udløser hjælp. Og det er jo helt galt. Man skal have en diagnose for at kunne få speciel hjælp via SU-lovgivningen og specielt via sygesikringen. En diagnose udløser hjælp.'

'12-tals piger' og 'ADHD-drenge'

Der var væsentlige forskelle mellem de forskellige uddannelser mht., hvilke stoffer vejlederne møder, og hvor almindeligt det er at tage stoffer. Mange vejledere oplever hash som mere og mere normaliseret blandt de unge, særligt blandt mændene. Dette gælder særligt på HF og de tekniske uddannelser, hvor hash nærmest sidestilles med alkohol.

Vejlederne fra både *erhvervsrettede ungdomsuddannelser* og *studieforberedende ungdomsuddannelser* (Teknisk skole, HF) havde større erfaring med 'ADHD-drenge og deres hashbrug' (problematisk/selv-medicinerende/rekreativt), mens vejlederne på universitetet oftere talte om '12-tals pigerne' og om, at de i mødet med stressede unge, særligt piger, fik viden om, at lykkepiller, angstmedicin og sovemedicin også nogle gange blev brugt anderledes end foreskrevet.

Regitze (vejleder på erhvervsuddannelsen) peger på 'ADHD-drengene' som en gruppe, der ofte har et hashbrug. Hun mener, det kan være, fordi de ikke har råd til ADHD-medicin, eller fordi de sælger deres medicin og så køber hash, som de ryger i stedet for. Både rekreativt og selv-medicinerende hashbrug bliver ofte beskrevet som et 'drenge-fænomen'. Gerda (vejleder på erhvervsuddannelsen) siger:

'Der er rigtig mange drenge, faktisk. Vi har ikke så mange piger, der ryger hash. Pigerne cutter (skærer i sig selv, red.) og får antidepressiva.' Vejlederne på universitetet ser den samme tendens og knytter altså både diagnoser og medicin til køn.

Nogle af de interviewede taler om et slags hierarki i diagnoser og medicin:

'Det at have angst eller have en bipolar lidelse, det er ikke så kendt. Der er bare noget pinlighed omkring det ikke at være normal. De fleste mennesker, som tager ADHD-medicin, skal formentlig gøre det resten af livet. Og har det okay med det. Men har man en angstdiagnose eller en depression, er der jo lagt op til, at man skal prøve et præparat i 1-2 år, og så trapper vi ud og ser, hvordan det går. Det vil sige, at man er mest normal, når man ikke tager sin medicin. (Ulla, vejleder på erhvervsuddannelse)'

Dette citat illustrerer en tendens til, at de diagnoser, som oftest gives til unge kvinder, betragtes som mere stigmatiserende og persondefinerende end dem, der gives til unge mænd.

Videre er de universitetsvejledere, vi talte med, optagede af, at præstationskulturen opstår i gymnasierne. Mange omtaler de kvindelige gymnasieelever som nogle, der ofte pålægger sig selv et pres, de har svært ved at håndtere, mens drengene ofte italesættes som nogle, der ofte tager det hele mere 'loose' – eller også falder helt ud. Line (vejleder på universitetet) siger for eksempel, at det 'giver rigtig meget nervøsitet, når kun 12 er godt nok.' Jeg spørger, om denne nervøsitet gælder særlige grupper, og hun svarer:

'De unge smukke piger. Ej, det ved jeg ikke. Der er nogle af de unge piger, som fandeme godt nok stiller store krav.'

Vi ser altså, at der dels er tale om forskellig stofbrug i forskellige uddannelsesmæssige kontekster, dels at der dannes nogle mønstre i forhold til, at vejlederne oplever, at uddannelsessystemet har ændret sig hurtigt og radikalt, samt at unge generelt er mere pressede både på tid og præstation, end de var før. Deres måde at bruge kønnede kategorier som '12-tals piger' og 'ADHD-drenge' peger på, at der overordnet (gen)konstrueres nogle ganske stereotype køns-kategorier og kønnede forventninger i vejledernes narrativer, hvilket kan påvirke, hvordan de unge får mulighed for at betragte sig selv og deres udfordringer.

Behov for refleksion over kategorisering af unge

Denne artikel har haft fokus på de tendenser og ændringer, som vejledere oplever. De er opmærksomme på, at medicinsk kognitiv optimering forekommer, og

forventer, at flere danske unge i stigende grad vil anvende medicinsk kognitiv optimering i fremtiden som et svar på det tids- og præstationspres, de erfarer, at de unge oplever.

Der ligger en undertone i vejledernarrativerne om, at mange piger 'overgør' normen, mens mange drenge 'undergør' den, og at disse to yderpoler ender op med forskellige typer af diagnoser, henholdsvis stress, angst, depression – og ADHD.

Men selv om vejlederne brugte kønnede begreber som '12-tals pigerne' og 'ADHD-drengene', var der meget begrænset refleksion over, hvordan brug af sådanne kategorier måske kan medvirke til, at uddannelsespolitiske ændringer og krav rammer unge forskelligt, og at de måske bidrager til at indsnævre de unges oplevede handlemuligheder. Det, at mange af de unge, vi har interviewet, også spejler sig i og bruger disse begreber, peger på, at begrebernes diskursive gennemslagskraft er stor. Vores studie giver ikke baggrund for at konkludere, hvorvidt unges kategorier kan betragtes som en effekt af fx mediernes og vejlederes begrebsbrug. Under alle omstændigheder ser vi det som væsentligt, at sådanne centrale aktører er refleksive omkring kategorisering af bestemte praksisser blandt unge.

Enkelte af de interviewede vejledere er dog også kritiske over for, at de unges udfordringer i for høj grad ses som individuelle problemer med individuelle løsninger som diagnoser, eksamensangstkurser og medicin. De er optagede af, at for eksempel en fjernelse af fremdriftsreformen ville bidrage til at lette presset på mange udfordrede unge. ■

REFERENCER

- (1) Hacking, I. (1995) The Looping Effect of Human Kinds: I: Sperber, D. et.al (red.), *Causal Cognition: A Multidisciplinary Debate*. Oxford: Clarendon Press.
- (2) Petersen, A. (2016) *Præstationssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- (3) Petersen, M.A. (2015). *Governing Ambiguities. The use of prescription stimulants for enhancement among university students in New York City*. (Ph.d.), University of Copenhagen, Copenhagen.
- (4) Maier, M., & Schaub, M. (2015). The use of prescription drugs and drugs for abuse for neuroenhancement in Europe: Not widespread, but a reality. *European Psychologist*, 20(3), 155-166.